

SİYASET

Karmaşıklık ve Kapsayıcılığın Yapılandırılması

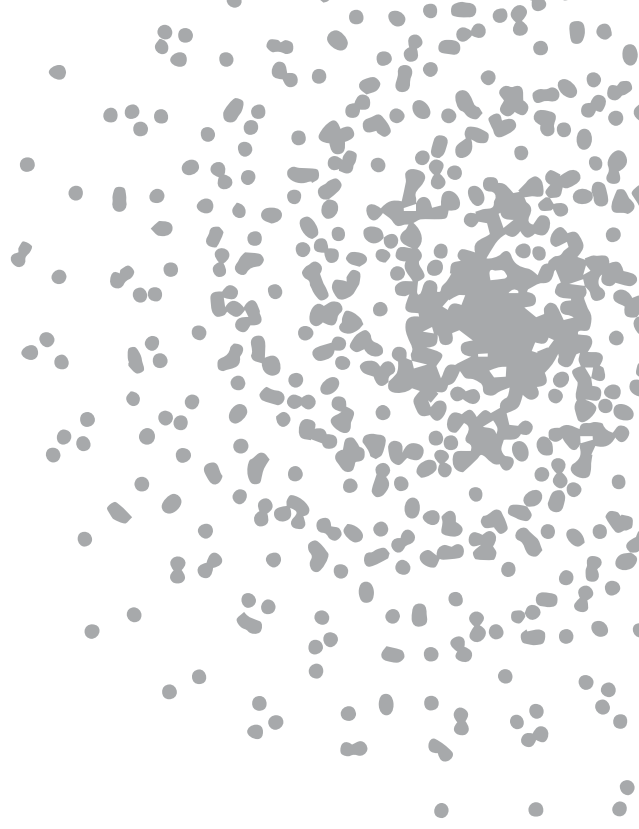
Güney Afrika Barış Süreci

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CYPRUS
DIALOGUE | REPORTS
FORUM

SİYASET

Karmaşıklık ve Kapsayıcılığın Yapılandırılması

Güney Afrika Barış Süreci

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CYPRUS
DIALOGUE FORUM
REPORTS

İçerik

Önsöz <i>Hannes Siebert & Andries Odendaal</i>	I
Giriş	01
Çatışmanın Kökeni	02
Sorunların Belirlenmesi: <i>Resmi Müzakerelere Giden Yol</i>	04
Ulusal Diyalog: <i>Resmi Müzakereler</i>	06
Yine Başarısız Ol, Daha İyi Başarısız Ol: <i>CODESA I ve II</i>	11
Son Tango: <i>Çok Taraflı Müzakere Süreci (MPNP)</i>	15
Anayasa taslağının hazırlanması	19
Sonuç	21

Önsöz

HANNES SIEBERT & ANDRIES ODENDAAL

Güney Afrika'nın kendi kendine arabuluculuk deneyiminin Kıbrıs için önemi nedir? Bu soruyu açıkça Kıbrıslıların yanıtlaması gerekmektedir. Fakat biz, Güney Afrika barış sürecinde çeşitli roller üstlenmiş Güney Afrikalılar olarak bu soruya yanıt bulmada faydalı olabilecek bazı önemli noktaları vurgulamak istiyoruz.

1. Güney Afrika'da süreç 1990'ların ilk yarısında yaşandı. Bu dönem, uluslararası ilişkilerde bir yumuşama (*detant*) dönemi değildi. Soğuk Savaş, artık geçmişte kalmış gibi duruyordu. Pratikte bu, Güney Afrika'nın uluslararası müdahaleler olmaksızın kendi iç sorunlarına yoğunlaşabilmesi anlamına geliyordu. Bugün ise, uluslararası gerginliklerin yoğun olduğu farklı bir ortamda yaşıyoruz. Coğrafi ve tarihi açıdan Kıbrıs, kendisini önemli uluslararası sürtüşmelerin tam ortasında bulmaktadır. Bu durum, Kıbrıs için kendi kendine arabuluculuğun değerini hiçbir şekilde azaltmaz; ancak iç müzakerelerde uluslararası çıkarların yönetimi, Güney Afrika'nın gereksinim duyduğundan çok daha fazla dikkat ve ustalık gerektirecektir.
2. Belki de en önemli ders, derin yapısal sorunların ilişkilerde bir dönüşüm olmaksızın çözülemeyeceğidir. Farklı grupların temel psiko-sosyal ihtiyaçlarını ele alan diyaloglar için oldukça fazla zaman ve enerji harcandı. Örneğin, siyah Güney Afrikalıların geçmişte yapılan adaletsizliklerin kabul edilmesine (Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu bu yüzden kurulmuştur), insanlık onurlarının yapılan tarihsel hakaretler göz önünde bulundurularak yeniden tesis edilmesine ve siyasi ve ekonomik süreçlere tam anlamıyla katılımlarının sağlanacağına dair güvencelerin verilmesine ihtiyaçları vardı. Diğer yandan, beyaz Güney Afrikalıların ise güvenliklerinin ve ülkenin siyasi ve ekonomik yaşamına katılmalarının devam edeceğinin teyidinde olan ihtiyaçları idi. Bu çok katmanlı diyalog sonucunda ilişkilerde nispeten ortaya çıkan dönüşüm siyasi bir mutabakatın yolunu açmıştır. Örneğin, eski tutumlar sürmüş olsaydı, yeni anayasanın kabulü düşünülemezdi.
3. Güney Afrika deneyiminden çıkarılacak bir diğer temel ders ise *sürece* gösterilen önemdir. İzlenen süreç, değişen koşullar ve süreci iyileştirmeye yönelik *bilinçli çabalar* sayesinde evrildi. Geçmiş tecrübelerden dersler çıkarıldı, örneğin tarafların yalnızca kendi (iyi bilinen) pozisyonlarını tekrarlayıp durduğu müzakerelerin verimli olmadığı anlaşıldı. "Tek metin" yaklaşımı ciddi miktarda bir zaman kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda müzakerelerin kalitesini ve verimliliğini önemli ölçüde artırdı.
4. Müzakere süreci, halka açıklık bakımından da önemli gelişmeler gösterdi. Müzakere Konseyi toplantıları medyaya açık şekilde gerçekleştirildi ve halk, 'ek salonda' bulunan televizyon monitörleri aracılığıyla görüşmeleri takip edebildi. Parlamentoda, yeni anayasa üzerine yapılan müzakereler de halka açık bir biçimde yürütüldü. Özellikle anayasa teklifleriyle ilgili olarak halktan gelen öneriler teşvik edilmiş ve büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Bu durum, yeni anayasa için yüksek seviyede kamuoyu onayı ve anayasanın toplumca benimsenmesi hissini beraberinde getirdi.

5. Kadınların Müzakere Konseyi'nde eşit temsil edilmiş olmaları da önemle vurgulanmalıdır. Her katılımcı tarafın, Konsey'de bir erkek ve bir kadın olmak üzere iki temsilcisi bulunuyordu. Kadınların eşit fırsatlardan yararlanamadığı bir toplumda, bu durum son derece önemli bir adımdı.
6. Resmi diyalog ve komiteler, masada yer almak isteyen tüm temsilci siyasi paydaşları kapsıyordu. Bu sadece Ulusal Parti hükümeti ve ANC liderleri arasında sınırlı kalan bir diyalog değildi.
7. Yeterli mutabakat olup olmadığı, (Çok Taraflı Müzakere Sürecinde) Planlama Komitesi tarafından karara bağlanmaktaydı. Aslında bu, iki ana parti olan Ulusal Parti Hükümeti ve Afrika Ulusal Kongresi (ANC) arasındaki uzlaşmayı ifade ediyordu. Yeterli mutabakat mekanizması, sürecin küçük partiler tarafından tıkanmasını önlemiş ancak Inkatha Özgürlük Partisi (IFP) ve Afrikan Volksfront gibi önemli aktörleri de uzaklaştırmıştır.
8. Yemen'deki gibi daha yakın zamanda gerçekleşen ulusal diyaloglarda, mutabakatın olup olmadığını kararlaştırmak için oylama yüzdeleri kullanılmıştır - Genel Kurul ve Çalışma Grupları için %90; Uzlaşma Komitesi için %75; Tartışma ve öneriler için ise %75 oranına varacak kadar mutabakat oranları aranmıştır. Myanmar örneğinde ise, karar alma formülü, üç ana paydaş grubunun "iç mutabakatı" olarak belirlenmiştir.
9. Güney Afrika sürecindeki müzakereler ve teknik komitelerin yanı sıra, Nelson Mandela ile eski Genelkurmay Başkanı General Constant Viljoen arasında çığır açan ve gizli yürütülen diyalog gibi, taraflar ve bireysel liderler arasındaki sorunları çözmek üzere pek çok iki taraflı diyalog yolları da bulunmaktaydı. Sivil toplum, çeşitli gayri resmi tematik konferanslar ve yuvarlak masa toplantıları düzenlemiş, ayrıca kamu yayıncısı da haftada birden fazla temel konuları ele alan 'diyalog' programları yayınlamıştır.
10. Son olarak, Güney Afrika'nın böylesi zorlu bir sürecin fırtınalı sularında kendi gemisini yürütebilmiş olması derin bir ulusal gurur kaynağıdır. Bu gerçek kesinlikle küçümsenmemelidir.

Kıbrıs Diyalog Forumu (CDF), adadaki tüm paydaşlar arasında tıkanıklıkları aşmak, ilişkileri güçlendirmek ve yapılandırılmış, bilgiye dayalı diyalog kurulmasına yardımcı olmak için resmi ve gayri-resmi diyaloglar arasında konumlanan (*Track 1.5*) benzersiz bir diyalog yapısı geliştirmiştir. CDF, resmi diyalog bağlamında teknik ve tematik komitelerin oluşturulmasını kolaylaştırmak ve yardımcı olmak için öncülük edecek; aynı zamanda gayri-resmi bağlamda süregelen diyalogları desteklemeye ve ortak anlayış oluşturmak için ortam sağlamaya devam edebilecek bir konumdadır.

Giriş

1980'lerin ortasından 1996 yılına kadar Güney Afrikalılar, baskıcı bir apartheid devletinden anayasal bir demokrasiye geçiş yapmak için zorlu bir süreci müzakere ettiler. Bu geçiş sürecinin merkezinde, barışçıl müzakere kültürünün yerleşmesine katkı sağlayan, yapıcı işbirliğini ve bir arada yaşama kültürünü teşvik eden ve aynı zamanda benzersiz bir kendi kendine arabuluculuk örneği sunan diyalog vardı. Süreç kapsayıcı bir şekilde ele alındı; küçük siyasi gruplar da bakış açılarını çok taraflı resmi müzakere forumları aracılığıyla dile getirebildi ve anlaşmaları şekillendirebildiler. Medya, bu forumları haber yapmaya ve kamuoyu da bunları incelemeye başladı. Bu eşsiz deneyimden çıkarılacak çeşitli dersler arasında, uzlaşma inşa etmek için başarıyla uygulanan tekniklerin ve yaklaşımların yanı sıra müzakere sürecinde yapılan hatalardan alınacak dersler de yer almaktadır.

KISALTMALAR

ANC	: Afrika Ulusal Kongresi	MPNP	: Çok Taraflı Müzakere Süreci
AWB	: Afrikan Direniş Hareketi	NP	: Ulusal Parti
AZAPO	: Azanya Halk Örgütü	NPA	: Ulusal Barış Anlaşması
CBM	: İş Dünyası İstişare Hareketi	NPC	: Ulusal Barış Komitesi
CODESA	: Demokratik Güney Afrika Konvansiyonu	NPS	: Ulusal Barış Sekreteryası
COSAG	: Endişeli Güney Afrikalılar Grubu	PAC	: Pan-Afrika Kongresi
COSATU	: Güney Afrika Sendikalar Kongresi	RPCs	: Bölgesel Barış Komiteleri
CP	: Muhafazakar Parti	SACC	: Güney Afrika Kiliseler Konseyi
IDASA	: Güney Afrika'da Demokratik Alternatifler Enstitüsü	SACP	: Güney Afrika Komünist Partisi
IFP	: Inkatha Özgürlük Partisi	UDF	: Birleşik Demokratik Cephe
LPCs	: Yerel Barış Komiteleri		

Çatışmanın kökeni

Güney Afrika'daki çatışmanın kökleri, ülkenin Avrupa tarafından sömürgeleştirilmesine ve apartheid geçmişine kadar uzanmaktadır. İktidardaki Ulusal Parti'nin 20. yüzyılın ortalarında apartheid yasalarını dayatması ırksal ayrımları daha da derinleştirmiş, beyaz olmayanlar zorla yerlerinden edilmeye, sınırlı hareket özgürlüğüne ve kısıtlı siyasi haklara tabi olmuşlardı. Afrika Ulusal Konseyi ve diğer apartheid karşıtı gruplar protestolar, sivil itaatsizlik ve silahlı direniş yoluyla bu adaletsizliklere karşı durmak için ortaya çıkmıştı.

AVRUPA'NIN SÖMÜRGELEŞTİRMESİ VE APARTHEİD

Güney Afrika'nın 1990'lardaki demokratik geçiş sürecini müzakere etmek, o dönemde devlet yapısında var olan ayrımcılık ve eşitsizlik nedeniyle zordu. Tarihsel olarak, Güney Afrika toprakları birçok halka ev sahipliği yapmıştı ve 1990 yılı itibarıyla Güney Afrika'da dört ana grup bulunmaktaydı: (1) "Renkliler", Avrupa, Asya ve Afrika kökenli insanlarla karışan, ülkenin ilk insanları olan San (çoğunlukla avcı-toplayıcılar) ve Khoe'nun (sığır sahibi göçebeler) torunlarını içermektedir. Bu grup, 1990 yılında Güney Afrika nüfusunun %9,1'ini oluşturmaktaydı; (2) "Siyahiler", Milattan Sonra ilk bin yılda Orta ve Batı Afrika'dan yavaş yavaş güneye göç etmişlerdir. Bu grup, 1990 yılında nüfusun %73,8'ini oluşturmaktaydı; (3) "Avrupalılar", birbirini izleyen iki sömürge işgali sırasında – i) Hollanda (1652-1795) ve ii) İngiltere (1806-1961) – Güney Afrika'ya yerleşenlerin yanı sıra 19. yüzyılın ortalarında Güney Afrika'da elmas ve altın yataklarının keşfedilmesiyle çeşitli ülkelerden gelen göçmenlerden oluşmaktaydı. 1990 yılında, bu grup Güney Afrika nüfusunun %14,3'ünü temsil etmekteydi; (4) "Hintliler", 1860'larda Güney Afrika'ya sözleşmeli işçi olarak gelmişlerdi. Bu grup ise 1990 yılında Güney Afrika nüfusunun %2,8'ini oluşturmaktaydı.

Dolayısıyla, Güney Afrika, Avrupalıların kontrolü altında olduğu ve Avrupalı olmayanların çoğunlukla hizmetçi ve işçi olarak çalıştırıldığı sömürge döneminden bu yana çok ırklı bir topluma sahip olmuştur. 1652 yılında Hollandalı yerleşimciler Ümit Burnu'na ayak basarak Asya ve Afrika'dan getirdikleri köle işçilerle verimli toprakları işlemeye başladılar. 1806'da İngilizler bölgenin tam kontrolünü ele geçirdiler. Kendini artık "Afrikan" ya da "Boer" olarak tanımlayan çok sayıda Hollandalı, İngiliz kontrolünden kaçmak için iç bölgelere doğru göç ederek 'Boer Cumhuriyetleri' olarak da bilinen yeni kolonileri (Transvaal Cumhuriyeti ve Özgür Orange Devleti) kurdular. Afrikanlar bu hareketi İngiliz baskısından bir kurtuluş mücadelesi olarak addedmiş olsalar da, bu durum Afrikalı yerli halklar için ise yabancı baskısı olarak addedilmekteydi. Yüzyıl boyunca İngilizler, kalan Afrika krallıkları üzerindeki kontrollerini pekiştirirken, 1899-1902 yılları arasında Afrikan Cumhuriyetleri'ne karşı yürüttükleri savaşı kazanarak "Boer Cumhuriyetleri'ni" de kontrolleri altına aldılar. Savaş, yakıp yıkmaya politikasının uygulanması ve Afrikan ve Afrikalı sivil toplulukların toplama kamplarında alıkonulması gibi yöntemlerle kazanıldı. Boer Cumhuriyetleri Mayıs 1902'de yenilgiyi kabul ederek İngiliz yönetimi altında Güney Afrika Birliği'nin kurulmasının önünü açtılar.

İngiliz ve Afrikan kontrolündeki bölgelerin İngiliz monarşisi altında birleşmesi ve 1910 yılında yeni Güney Afrika Birliği'nin kurulmasıyla, Afrikan hakimiyeti ele geçirerek beyazların üstünlüğüne dayalı bir rejim kurdu. Çok sayıda ayrımcı yasanın çıkarılmasıyla ırk ayrımı uygulamaya konuldu. Tüm toprakların yaklaşık %87'si beyazların mülkiyetine ayrıldı ve Afrikalı, Hintli ve "renkli" nüfus kademeli olarak siyasete katılımdan dışlandı. 1948 yılında Afrikan aşırı Ulusal Parti (NP) iktidarı ele geçirerek Afrikanların ekonomik ve politik

gücünü artırmak için sistematik olarak apartheid rejimini genişletti ve bu da dünyadaki en eşitsiz servet dağılımlarından birine yol açtı. İnsanlar ırksal olarak tanımlanmış mahallelere ayrıldı ve beyaz olmayan topluluklar, yalnızca beyazların yaşayacağı şekilde belirlenmiş alanları terk etmeye zorlandı ve hareketleri kısıtlanarak "geçiş yasaları" ile sıkı bir şekilde kontrol edildi.

APARTHEİD KARŞITI MÜCADELE

1923'te adını Afrika Ulusal Kongresi (ANC) olarak değiştiren Güney Afrika Yerli Ulusal Kongresi, Güney Afrika Birliği'nin kurulmasının ardından ırk ayrımcılığı ile mücadele etmek amacıyla kuruldu. ANC ve Güney Afrika Hint Kongresi, Gandhi'nin önceki kampanyalarından esinlenerek 1952 yılında örgütlü direnişi genişletmek amacıyla kitlesel bir sivil itaatsizlik kampanyası düzenledi. ANC, 1955 yılında tüm Güney Afrikalılar için siyasi düşüncüyü etkileyen, demokrasi yanlısı aktivizmi destekleyen ve gelecekteki resmi müzakerelere yön veren bir Özgürlük Beyannamesi taslağını hazırlamak amacıyla bir Halk Kongresi topladı. 1950'lerdeki halk direnişi, hükümetin 1960'ta ANC'yi ve onun rakibi olan Pan-Afrikan Kongresi'ni (PAC) yasadışı ilan etmesine neden oldu. ANC liderleri, sert baskılara karşı barışçıl protestoların tek başına yetersiz kalacağını anlayarak 1961'de *Umkonto we Sizwe* (veya MK) olarak bilinen silahlı bir birlik kurdu. Nelson Mandela'nın da aralarında bulunduğu muhalefet liderleri 1964 yılında ömür boyu hapse mahkûm edildi ve diğerleri sürgüne zorlandı. Takip eden yıllarda yüzlerce protestocu öldürüldü ve çok sayıda kişi tutuklandı.

1982 yılında Başbakan P.W. Botha tarafından bir dizi anayasal reform hayata geçirildi. 1983 yılında beyaz, renkli ve Hintli temsilciler için ayrı meclislerden oluşan üç kamaralı bir Parlamento kuruldu. Renkliler ve Hintliler için oluşturulan meclislere kendilerini ilgilendiren konular üzerinde birtakım yetkiler verilirken, beyaz meclis ulusal konularda kontrolü elinde tuttu ve diğer meclislerin kararlarını veto etme hakkına sahip oldu. Siyah Afrikalıların siyasi geleceği "Siyahlara ait Kabile Bölgeleri" ile sınırlı kaldı. Bu anayasal reformların bir sonucu olarak Ulusal Parti iki gruba bölündü ve bu reformlara karşı duran Muhafazakar Parti (CP) kuruldu.

Ancak, reformlar, tam tersi bir etki yaratarak topluluklar arasında üç meclisli sisteme karşı bir muhalefet hareketini tetikledi. ANC'ye bağlı Birleşik Demokratik Cephe (UDF), Güney Afrika sivil toplumundan dini grupları, cemaatleri ve meslek örgütlerini bir araya getirerek Güney Afrika Sendikalar Kongresi (COSATU) ile güçlerini birleştirdi ve Kitlesel Demokratik Hareketi'ni başlattı. Bu hareket, ülkeyi felç eden ayaklanmalara, grevlere ve boykotlara neden oldu. Buna karşılık olarak hükümet, 1985'te olağanüstü hal ilan etti ve bu da, binlerce kişinin ölümüne ve daha fazlasının tutuklanmasına neden olan daha fazla şiddet olaylarına yol açtı. Ülke giderek yönetilemez hale gelirken Ulusal Parti (NP) liderleri küçük reformlarla çatışmayı kontrol altına alamayacaklarının farkına vardılar.

Sorunların belirlenmesi: Resmi müzakerelere giden yol

Güney Afrika'daki çatışmanın temel nedenleri arasında siyasi, ekonomik, güvenlik ve sosyolojik boyutlar yer alıyordu. Nüfusunun büyük çoğunluğunu dışlayan üniter devlet yapısına karşı çabalar mücadelenin ana hattını belirlemiş, azınlık hakları da önemli bir mesele olarak ortaya çıkmıştı. Ekonomik açıdan, servet ve mülk sahipliğindeki eşitsizlikler farklı ırk grupları arasındaki gerilimleri körüklerken, şiddet ve apartheid'in etki ve izleri durumu daha da karmaşık hale getirdi. Gizli görüşmeler ve siyasi tutukluların serbest bırakılması gibi güven artırıcı önlemler, resmi müzakerelerin başlaması için zemin hazırladı.

TEMEL SORUNLAR - ACITAN ÇIKMAZ

Güney Afrika'daki çatışma çok katmanlıydı; siyasi, ekonomik, güvenlik ve sosyolojik boyutlar içeriyordu. Güney Afrika'nın üniter devlet yapısı nüfusun büyük çoğunluğunu dışladı. Diğer yandan, beyaz topluluk olası bir siyahi çoğunluğun yaratacağı siyasi sonuçlardan endişe duyuyordu. Bir yandan azınlıkların haklarına saygı gösterirken öte yandan meşru katılım taleplerini de karşılayacak bir siyasi rejimin geliştirilmesinde zorluklar vardı. Özellikle beyazların, Güney Afrika'da çoğunlukta oldukları coğrafi bir tabanı bulunmamaktaydı; bütün eyaletlerde azınlık olarak yaşamaktaydılar. Bu durum, coğrafi temelli bir federal devlet kurma olasılığını ortadan kaldırdığı için sorunu daha da karmaşık hale getiriyordu. Her iki büyük parti de karşıt görüşlere sahipti: ANC, tüm nüfus tarafından seçilecek ve merkezi bir hükümeti olan çoğunlukçu bir devleti savunuyordu. NP ise azınlık hakları için güvenceler talep ediyor ve çoğunlukçuluğa karşı bir tür oydaşmacı demokrasiyi (consociational democracy) destekliyordu.

Ekonomik açıdan, siyahi toplum yapılan adaletsizlikleri giderecek ve geçmişteki dışlayıcı uygulamaların yol açtığı yıkımı onaracak paylaşımcı bir ekonomi politikasını tercih ediyordu. Öte yandan beyaz toplum, ekonomide radikal bir dönüşüm yaşanması durumunda özel mülkiyetlerini ve belki de birikimlerinin büyük bir kısmını kaybetme korkusu taşıyordu. ANC, ekonominin mülkiyet yapısında madenlerin kamulaştırılmasını da içeren reformlar yapılmasını öngören bir dağıtıcı ekonomiyi savunmaktaydı. Buna karşılık NP, piyasa ekonomisinin güçlü bir savunucusuydu. Son derece zayıf bir ekonominin yanı sıra aşırı eşitsizlik ve yoksulluk seviyeleri göz önünde bulundurulduğunda, bu farklı yaklaşımlar arasında bir uzlaşının sağlanması gerekecekti.

Güvenlik ile ilgili olarak, Güney Afrika'nın sömürge tarihi, ülkenin siyasi ve sosyo-ekonomik yapılarına sirayet etmiş olan şiddet ile özdeşleşmişti. Tarihsel olarak, siyahi topluluklar şiddetten orantısız bir şekilde daha çok zarar görmüştür. Özellikle polis, ayrımcılığı ve eşitsizliği dayatan yasalara uyulmasını sağlamaktan sorumluydu. Nihayetinde, siyahi topluluk, polisi ve adalet sistemini sistemin doğasında var olan şiddetin uzantıları olarak görürken, beyaz topluluk polisi anarşiye karşı savunucular olarak görüyordu. 1980'lerde şiddet olaylarında dramatik bir artış yaşandı. 1985-1990 yılları arasında her yıl 1,000'den fazla kişi siyasi şiddet sonucunda hayatını kaybetmiş ve bu kayıpların büyük bir kısmı siyahi topluluktan gelmiştir. Hükümet, kanunsuzluğu ANC'nin 'yönetilemezlik' vurgusu yapan çağrılarına bağlarken, ANC ise şiddet olaylarından hükümeti ve güvenlik güçlerini sorumlu tutuyordu. Ölümünün çoğu 1980'lerde ANC taraftarları ile Şef Mangosuthu Buthelezi yönetimindeki Inkatha Özgürlük Partisi (IFP) taraftarları arasındaki çatışmalar nedeniyle meydana geldi. Zulu milliyetçisi bir parti olan IFP, etnik ve

bölgesel kökenleri nedeniyle, çıkarlarına üniter devletten daha iyi hizmet edecek bir federasyonu savunuyordu. Buthelezi, daha önceden ANC üyesi olmasına rağmen, Buthelezi'nin federalist politikayı uygulamak adına hükümetle işbirliği yapma kararı almasıyla iki parti yollarını ayırmıştı. ANC ve IFP, hükümetin IFP'ye eğitim ve silah desteği vermesiyle bir tür vekâlet savaşı şeklinde birbirleriyle çatışma içerisindeydi. Sonuç olarak, şiddeti durdurmak ve istikrarı yeniden sağlamak için müzakerelere ihtiyaç vardı.

Barış sürecinin hayata geçirilmesi için af konusu gibi çeşitli sosyolojik meselelerin ele alınması gerekiyordu. Genel af talebinde bulunan NP ile geçmişteki suçlar hakkında hesap verilmesini talep eden ANC ve sivil toplum arasında bir ayrışma vardı. Barış ile adalet arasında bir denge sağlamak büyük bir ikilem teşkil ediyordu. Öte yandan, Güney Afrika'da farklı ırklar arasındaki etkileşimler, apartheid'in doğası gereği kök salmış aşağılık ve üstünlük duygularıyla şekillenmişti. Müzakerelerdeki başarı, taraflar arasındaki güven düzeyine bağlıydı; ancak Güney Afrika'nın tarihi, ihlal edilmiş anlaşmalarla doludur. Bu nedenle, tarafların güven ve itimat dolu bir ortam inşa etmeleri hayati önem taşımaktaydı.

GÜVEN YARATMA - 'MÜZAKERELER HAKKINDA MÜZAKERELER'

ANC ve NP, 1980'lerin ortalarında sivil toplumun girişimleri aracılığıyla gizlice de olsa iletişim kurmaya başladı. Keşif niteliğindeki bu 'müzakereler hakkında müzakereler' taraflar arasında kişisel ilişkilerin kurulmasına yol açtı ve bir çözüme ulaşılabileceğine dair güven yarattı. Özellikle üç girişim öne çıkmıştı: hapisteki Nelson Mandela ile Adalet Bakanı Kobie Coetsee arasında beş yıl boyunca yapılan gizli toplantılar; Ekim 1987 ile 1990 arasında, Güney Afrika'da büyük yatırımları bulunan Londra merkezli bir madencilik şirketi olan Consolidated Gold Fields'in aracılığıyla ANC ile NP ile ilişkili önde gelen akademisyenler arasında gerçekleştirilen sekiz gizli toplantı; ve Güney Afrika Demokratik Alternatifler Enstitüsü (IDASA) tarafından organize edilen ve sürgündeki ANC liderleri ile bir grup Afrikan düşünce liderinin yüz yüze görüşmelerini içeren 'Dakar Safari' süreci.

1988'deki seçimler pragmatik bir reformist olan F.W. De Klerk'i iktidara taşıdı. Kitlesele Demokratik Hareketi'nin Aralık 1989'daki bir toplantısında ANC'nin Harare Deklarasyonu'nu destekleyen bir karar alındı. Müzakere önkoşullarını özetleyen bu Deklarasyon'un desteklenmesi, müzakere yoluyla çözüm bulma olasılığına geniş çapta bir destek sağladı. De Klerk, 2 Şubat 1990'da parlamentonun açılışında yaptığı tarihi konuşmada, ANC ve diğer yasaklı siyasi örgütler üzerindeki yasağın kaldırıldığını ve başta 27 yıldır hapiste olan Nelson Mandela olmak üzere hapisteki siyasi liderlerin serbest bırakılacağını duyurdu. Bu gelişme, ANC'nin sürgündeki liderlerinin ülkeye dönmesini mümkün kıldı. Resmi müzakerelerin başlaması an meselesiydi.

Ulusal diyalog: Resmi müzakereler

ANC ve NP, geçmiş deneyimleri göz önünde bulundurarak uluslararası arabuluculuk yerine geçiş sürecinde kendi kendilerine arabuluculuk yapmaya karar vermiştir. Başarılı bir şekilde müzakere etme kabiliyetlerine duydukları güven, ilerici ve kapsayıcı bir sürecin inşasına yol açmış ve kendi arabuluculuklarıyla yürütülen müzakerelerle sonuçlanmıştır. Bu müzakerelerde çeşitli siyasi gruplar yer almış ve yeni bir anayasa taslağının hazırlanmasını amaçlayan ve birbirini takip eden iki ayrı çok taraflı süreç (CODESA ve MPNP) ile sonuçlanmıştır.

GEÇİŞİ SAHİPLENMEK - KENDİ KENDİNE ARABULUCULUK

Zimbabve ve Namibya'daki meslektaşlarının uluslararası arabulucular tarafından yönetilen barış müzakerelerine katılımlarını izleyen ANC, taraflı olarak addeddikleri uluslararası arabuluculuğu reddetmenin en uygun strateji olduğuna karar verdi. Aynı şekilde, NP de Namibya müzakerelerinde yaşanan Amerikan ve İngiliz baskıları sonrasında uluslararası arabuluculuktan kaçınmayı tercih etti. Ayrıca, apartheid rejimi nedeniyle NP'ye yönelik yoğun uluslararası eleştiriler ve baskılar mevcuttu ve bir uluslararası arabulucunun kendilerine karşı adil olmayacağını düşünüyorlardı. Güven inşa etme aşamasında, her iki taraf da başarılı bir sonuç elde etme kapasitelerine olan inançlarını pekiştirdi. Bu doğrultuda, sivil toplum ve teknik uzmanların desteğiyle Güney Afrikalı liderler tarafından kademeli olarak ilerici ve kapsayıcı bir süreç tasarlandı. Neticede, müzakerelerin büyük bir bölümü tarafların kendileri tarafından yürütüldü.

SAHNENİN KURULMASI

Güney Afrika'nın demokrasiye geçişi tekil bir olaydan ziyade çeşitli diyalogların sonucudur. İlk resmi toplantı, NP hükümeti ile ANC arasında 2-4 Mayıs 1990 tarihlerinde Groote Schuur'da yapıldı. Görüşmelerin sonucunda, siyasi tutukluların serbest bırakılması, sürgünden dönenlere dokunulmazlık sağlanması ve ülkede devam eden şiddet olaylarına ilişkin kararların yer aldığı Groote Schuur Tutanağı kaleme alındı. Taraflar yaptıkları ortak açıklamada ülkenin istikrara kavuşturulması, müzakerelerin yürütülmesi ve etkin iletişim kanallarının kurulması konularındaki kararlılıklarını beyan etmişlerdir.

İkinci toplantı 7 Ağustos 1990'da Pretoria'da gerçekleşti. ANC silahlı mücadeleyi durdurma kararı aldığını Pretoria Tutanağı ile duyurdu. NP, Natal'da olağanüstü halin kaldırılacağını ve güvenlikle ilgili yasaların gözden geçirileceğini taahhüt etti. Şubat 1991'de imzalanan DF Malan Anlaşması çerçevesinde, siyasi suçlara ilişkin çalışma grubundan elde edilen taahhütlerin yanı sıra ANC'nin silahlı mücadeleyi askıya almasının şartları üzerinde de anlaşmaya varıldı. Anlaşmaya göre ANC saldırı düzenlemeyecek, yeraltı yapıları inşa etmeyecek, şiddetle tehdit veya şiddeti teşvik etmeyecek, ülkeye insan ve malzeme sızdırmayacak ya da silahlı eylemler için eğitimler düzenlemeyecekti.

Ancak, ikili müzakerelerin demokrasiye tam geçiş için yeterince kapsayıcı olmadığı düşünüldü. ANC, muhalefetteki en büyük siyasi parti olmasına rağmen, üyeleri birçok farklı fraksiyondan oluşuyordu. ANC gibi, apartheid karşıtı hareket de, müzakerelere karşı çıkanlar da dahil olmak üzere, çeşitli diğer siyasi grupları bünyesinde barındırıyordu. Beyaz nüfus içerisinde de, müzakerelere karşı çıkanlardan tam eşitlik

savunucularına kadar değişen siyasi görüşler vardı. En büyüğü IFP olan çeşitli partiler, belirli etnik grupların veya kendi kabile bölgelerindeki hükümetlerinin çıkarlarını savunmak amacıyla kurulmuşt . ANC ve NP'nin müzakerelere hükmettikleri açıktı. Onların onayı olmaksızın bir anlaşmaya varılması mümkün değildi.

Müzakere sürecinde devam eden ve hatta artan şiddet olayları  ığında, çok taraflı süreç iki ayrı aşamaya ayrıldı: birinci aşamada şiddeti  nleme yapılarının kurulması, ikinci aşamada ise yeni bir anayasanın müzakere edilmesi söz konusuydu.

şİDDETLE BAşA ÇIKMAK: ULUSAL BARIş ANLAşMASI (NPA)

Apartheid karşıtı aktivizm yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde şiddet içermiyordu. Ancak, 1960'larda hükümeti politikalarından vazgeçirmek amacıyla başlatılan silahl  mücadeleler, devletin güvenlik g  lerinin şiddetle karşılık vermesine yol açtı. Siyasi  atışmayı yönetecek mekanizma ve araçların eksikliği, düşmanlık ve gerginliklerin şiddete dönüşmesine yol açtı. 1985 ile 1991 yılları arasında siyasi şiddet seviyesi keskin bir şekilde yükseldi ve ölüm oranlarında yüzde 307'lik bir artış yaşandı. 1990 yılına gelindiğinde, Güney Afrikalılar arasında şiddetin anayasa müzakerelerini sekteye uğratabileceği yönünde artan bir endişe vardı. Bu kriz, Güney Afrika'daki siyasi partilerin şiddeti önlemeyi hedefleyen 1991 Ulusal Barış Anlaşması'nı (NPA) müzakere etmelerine yol açtı. Ulusal Barış Anlaşması, anlaşma hükümlerinin hayata geçirilmesi amacıyla ülke genelinde siyasi partiler ile güvenlik güçleri tarafından gösterilen şiddeti ele alan bir yapı ağı oluşturdu.

Ulusal Barış Anlaşması: Aracılar ve Süreç

 lk girişim kiliseler tarafından Kasım 1990'da ikisi hariç tüm Hristiyan örgütlerin katılımıyla gerçekleştirilen önemli bir ulusal konferansta yapıldı. Katılımcılar apartheid'ı kınayan demokratik bir anayasa ve daha adil bir refah dağılımı çağrısında bulunan Rustenburg Deklarasyonu'nu kabul ettiler. Ayrıca bir barış konferansı düzenlenmesi kararı da aldılar. Ancak, Güney Afrika Kiliseler Konseyi (SACC), Mart 1991'de bir barış konferansı düzenlemek istemesine rağmen, SACC'nin ANC ile işbirliği yaptığını düşünen IFP muhalefeti nedeniyle bunu gerçekleştiremedi.

Kilise girişimine paralel olarak birkaç büyük şirket iş Dünyası  stişare Hareketi'ni (CBM) kurdu. Önde gelen isimlerle gerçekleştirilen özel toplantılar serisi sonucunda, CBM hem Ulusal Barış Anlaşması hem de yeni anayasa müzakereleri için olası bir aracı olarak kabul görmeye başladı. Siyasi şiddete karşı bir yanıt verilmesi gerektiği yönündeki artan baskılar  zerine, Başkan De Klerk Mayıs 1991 sonunda bir barış zirvesi düzenleneceğini açıkladı. IFP bu girişimi olumlu karşılar ken, ANC ve diğerleri bunu bir propaganda gösterisi olarak reddetti ve hükümetin böyle bir süreci başlatmak için güvenilirliği olmadığını  ne sürdü. Süreci ilerletmek amacıyla, CBM ve önde gelen kilise liderleri harekete geçme kararı aldılar. Bunun sonucunda, diğer önemli iş derneklerinin ve Güney Afrika Sendikalar Kongresi (COSATU) liderlerinin de katıldığı acil bir toplantı d zenlendiler. Kilit siyasi figürlerle yapılan arka plan görüşmeleri sonucunda, hükümet zirvesinin bağımsız bir etkinlik olarak görülmesine olanak sağlayacak bir fikir birliği oluştu.

SACC, ANC ve bazı diğer gruplar zirveye katılmadı, ancak delegeler yine de şiddeti sona erdirmek için şiddetin nedenleri ve önerilen  z mler hakkında görüşlerini dile getirdi. Konferans, ikinci bir barış konferansını düzenlemesi için Louw Alberts'i görevlendirdi. Görevleri arasında, temsil seviyesi daha yüksek bir toplantıyı düzenleyebilecek bir 'aracılık komitesi' kurmak da vardı. Sonuç olarak, kilise ve iş

dünyası temsilcilerinden oluşan ve dönüşümlü başkanlık yapan 13 kişilik bir komite oluşturuldu. Komite, önde gelen siyasi liderlerin anlaşmaya varabilmek için gereken tavizleri vermelerinin zor olacağı gerekçesiyle, doğrudan müzakere etmemeleri gerektiğine karar verdi. Onların yerine daha alt düzeydeki temsilcilerin ilgiyi üzerilerine çekmeyecekleri bir ortamda uzlaşa sağlamaları gerektiğine karar verdi. Aracılar, ana taraflara danışacak, çabalarını koordine edecek ve kabul edilebilir öneriler belirleyeceklerdi. Haziran ayı sonunda komite, sessiz sedasız bir hazırlık toplantısı düzenledi. Üç beyaz sağcı parti dışında tüm siyasi gruplardan yaklaşık 120 temsilci atandı. Bu tarihi bir andı: NP, ANC ve IFP ilk kez şiddet konusunu tartışmak üzere bir araya geliyordu. Bir başka yeni gelişme de PAC'nin hükümetin de temsil edildiği bir foruma katılmasıydı.

Şiddetin nedenleri ve potansiyel çözümleri üzerine yapılan tartışmaların ardından, katılımcılar bir hazırlık komitesi kurulması ve öneriler geliştirmek üzere çalışma grupları oluşturulması kararını aldılar. Partizan olmayan mevcut aracılık komitesine ANC, IFP ve NP'den üçer üye olmak üzere dokuz üye eklenerek bir hazırlık komitesi oluşturuldu. Hazırlık komitesi, kilit konularda tavsiyelerde bulunacak beş ayrı çalışma grubu oluşturdu: (a) siyasi partiler için davranış kuralları; (b) güvenlik güçleri için davranış kuralları; (c) sosyo-ekonomik kalkınma; (d) uygulama ve izleme; ve (e) süreç, sekreteryaya ve medya. Her çalışma grubu hükümet, ANC ve IFP'den üçer temsilcinin yanı sıra bir dini temsilci ve bir iş dünyası temsilcisinden oluşuyordu. CBM ise idari destek sağlıyordu.

Bir dizi müzakere ve görüşmenin gerçekleştirilmesinden ve bir anlaşma taslağının hazırlanmasının ardından 14 Eylül 1991 tarihinde Ulusal Barış Konvansiyonu düzenlendi. Bu etkinlik, üst düzey siyasi liderleri, sivil toplumu, kiliseleri ve iş dünyası derneklerini ilk defa aynı çatı altında bir araya getiren kayda değer bir etkinlikti. Sonunda taslaklar birleştirilerek 27 siyasi parti, sendika ve hükümet temsilcisi tarafından imzalanan Ulusal Barış Anlaşması oluşturuldu. Ancak, bazı ana paydaşların daha radikal görüşlere sahip olması ve imzalamayı reddetmesi nedeniyle Ulusal Barış Anlaşması oybirliğiyle onaylanamadı. Bir yandan, PAC ve Azanya Halk Örgütü (AZAPO) hükümetin içerisinde yer aldığı herhangi bir yapıya katılmayı reddettikleri için imzalamayı reddetti. Diğer yandan, CP, sağcı Afrikan Direniş Hareketi (AWB) ve Herstigte Nasionale Partisi katılmadı ya da imzalamadı. Kabile bölgesi hükümetlerinden üçü de imzalamayı reddetti; Ciskei imzaladı ancak daha sonra uygulamadan çekildi. Buna rağmen çoğunluk Ulusal Barış Anlaşmasını uygulama taahhüdünde bulundu.

Ulusal Barış Anlaşması (NPA): Amaçlar ve İlkeler

Güney Afrika'nın ilk yapılandırılmış barışı tesis etme ve barışı koruma sistemi NPA tarafından oluşturulmuştur. Anlaşma, siyasi partiler tarafından imzalanmış olsa da şiddet genellikle onlara atfediliyordu. Anlaşmaya imza atan her bir tarafın diğerinin davranış kurallarına uyup uymadığını denetlemesi gerekiyordu. Siyasi partilerin ve örgütlerin şiddeti alenen kınamaları, şiddeti teşvik etmekten veya kullanmaktan kaçınmaları ve yetkililerle işbirliği yapmaları gerekiyordu. Güvenlik güçleri, özellikle de polis, belirli kural ve yönergelere bağlıydı.

Anlaşma, iyi yönetim, karşılıklı sorumluluk ve hesap verebilirliğin teşvik edilmesi, vicdan ve inanç özgürlüğü, konuşma ve ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, hareket, barışçıl toplanma özgürlüğü ve barışçıl siyasi faaliyette bulunma özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin tanınmasının yer aldığı bir dizi ilkeye dayanıyordu. Baskı ve hoşgörüsüzlük tarihi, bu taahhütleri özellikle önemli kılıyordu. Yoksulluk, yoğun siyasi rekabetle birlikte bazı aşırı şiddet olaylarının arkasındaki itici güç olarak kabul edildi. Bu nedenle, NPA, etkilenen topluluklara yardım etmek ve onları sürece dahil etmek için ekonomik ve sosyal

yeniden yapılanma sağladı. Ayrıca, şiddetten etkilenen bölgelerin derhal rehabilite edilmesi veya yeniden inşa edilmesi ihtiyacını vurguladı.

Ulusal Barış Anlaşması: Yapılar

NPA, şiddetin önlenmesinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde uygulanması için mekanizmalar öngörmüştür. Bu yapılar esas olarak ulusal bütçeden finanse edilmiş, özel sektör ve yabancı yardım kuruluşları da ilave destek sağlamıştır. Bütçe başlangıçta Adalet Bakanlığı tarafından yönetiliyordu, ancak 1993 yılında bürokratik gecikmeler ve hükümet kontrolü algısı, bütçenin Ulusal Barış Sekreterliği'ne devredilmesine yol açtı.

ULUSAL DÜZEYDEKİ YAPILAR

Tüm imzacı tarafların temsilcileri ve Piskopos Stanley Mogoba ve iş dünyası lideri John Hall'un eş başkanlığını yaptığı hazırlık komitesinin temsilcilerinden oluşan 60 kişilik Ulusal Barış Komitesi (NPC) uzlaşma esasını temel alarak faaliyet gösterdi. Ulusal Barış Komitesi, Ulusal Barış Anlaşmasının uygulanmasını denetlemek, uygulanmasını etkileyen siyasi engelleri ele almak ve siyasi partilerin davranış kurallarına uyumunu izlemekle görevlendirildi. Anthonie Gildenhuis başkanlığındaki bir Ulusal Barış Sekreteryası (NPS) Ulusal Barış Komitesi'ni destekledi. Ulusal Barış Sekreteryası (NPS) Ulusal Barış Komitesi'nin talimatlarını yerine getirmenin yanı sıra bölgesel komiteleri kurdu ve koordine etti. Adalet Bakanlığı'ndan bir temsilci, bir hukuk uzmanı ve beş siyasi partinin temsilcileri, yedi kişilik Ulusal Barış Sekreteryasında görev yapmak üzere seçildi. Bu kurul uzlaşma esasına göre çalıştı.

Siyasi şiddetin nedenlerini araştırmak, failleri tespit etmek ve çözüm önerilerinde bulunmak üzere ulusal düzeyde bağımsız, beş üyeli bir Soruşturma Komisyonu (Goldstone Komisyonu) da kuruldu. Yargıç Richard Goldstone başkanlığında yargı ve hukuk alanının önde gelen üyelerinden oluşan seçkin bir grup bu komisyonda görev yaptı. Geçmiş olayların yanı sıra, gelecek seçimler veya gösteriler gibi şiddet potansiyeli taşıyan durumları da incelediler. Ayrıca, polislik ve polis-toplum ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan bir Polis Kurulu da kuruldu.

BÖLGESEL DÜZEYDEKİ YAPILAR

Ülke genelinde, Ulusal Barış Anlaşmasını imzalamayan dört bağımsız kabile bölgesi hükümeti hariç olmak üzere toplamda on bir Bölgesel Barış Komitesi (RPCs) kuruldu. Her RPC'ye siyasi ve dini gruplar, sendikalar, iş grupları, yerel yetkililer, güvenlik güçleri ve diğer ilgili kuruluşlar katıldı. RPCler, bölgesel şiddeti önlemekle görevli olup, arabuluculuk, denetim ve önleyici faaliyetlerin kolaylaştırılmasıyla bu görevlerini yerine getirmiş ve kararlarını oybirliğiyle almışlardır. Çalışmaları kapsamında şiddetin nedenlerini ulusal yapıya rapor etmiş, bölgesel etkinlikleri koordine etmiş ve yerel komitelere destek sağlamışlardır. Kanun ve Düzen Bakanı, ayrıca, bölgesel düzeyde Barolar Birliği tarafından aday gösterilen Polis Raporlama Görevlilerini atamıştır. Bu görevliler, polisin görevini kötüye kullandığı dair iddiaları araştırmış ve Şikayet İnceleme Birimi'ni denetlemiştir.

YEREL DÜZEYDEKİ YAPILAR

Her bölgede Yerel Barış Komiteleri (LPC) kuruldu ve nihayetinde ülke genelinde toplam sayıları 260'ın üzerine çıktı. Her LPC, o toplumun yapısını yansıtacak ve kilit paydaşların üyelerini içerecek şekilde tasarlandı ve kendi Bölgesel Barış Komitesine karşı sorumlu oldu. Yerel Barış Komitelerinin temel işlevi yerelde güven ve uzlaşmayı teşvik etmek ve çatışmalarda arabuluculuk yapmaktır. Çalışmaları arasında anlaşmalara uyulmasını teşvik etmek, yerel polis ve yargı ile irtibat kurmak ve bölgesel ve ulusal girişimleri uygulamak yer alıyordu. Yerel Barış Komiteleri üyeleri çatışma çözümü, toplantıların kolaylaştırılması ve müzakere becerileri konularında deneyim kazandılar. Bazı bölgelerde şiddet olaylarına ilişkin kendi soruşturmalarını başlatabilecek Özel Sulh Yargıçları bulunmaktaydı. Yerel olarak, Adalet Bakanlığı hukuk uzmanlarıyla işbirliği yaparak Özel Ceza Mahkemelerini kurdu. Özel kurallar temelinde çalışan bu mahkemelerin amacı huzursuzlukla ilgili davaları mevcut mahkemelerden daha hızlı ve etkili bir şekilde ele almaktır.

Ulusal Barış Anlaşması (NPA) ve Anayasa Müzakereleri

Her ne kadar şiddeti sona erdirmeyi amaçlasa da NPA anayasa müzakerelerinde önemli bir rol oynamıştır. Anayasa müzakereleri askıya alındığı zamanlarda, NPA altında kurulan yapılar aktif kalmış ve imzacı taraflar arasında bir iletişim kanalı sağlamıştır. Ayrıca, NPA müzakerelerine katılan parti temsilcilerinin çoğu anayasal çerçeve müzakerelerine de katılmıştır. NPA süreci boyunca ilişkiler geliştirildi. İş ve kilise çevrelerince önerilen anlaşmazlık çözme yöntemleri, sonraki müzakerelerde artı bir değer olarak katkı sağladı. NPA gereğince ülke çapında siyasi şiddeti önleme amacıyla kurulan yapıların anayasa müzakereleri sırasında ülkenin istikrarına katkıda bulunduğu görülmüştür.

Yine Başarısız Ol, Daha İyi Başarısız Ol: Demokratik Güney Afrika Kongresi (CODESA) I ve II

ANC en başından itibaren yeni anayasanın seçimle işbaşına gelen bir meclis tarafından hazırlanmasını talep etmekteydi. ANC'nin savunduğu temel görüş, demokratik bir devletin yalnızca kapsayıcı ve demokratik bir temel üzerine kurulabileceği ve anayasanın halkın seçtiği temsilciler tarafından kaleme alınması gerektiğiydi. Öte yandan NP ve azınlık seçmenlerini temsil eden diğer küçük partiler, seçilmiş bir meclisin müzakerelerin amacını boşa çıkaracağını ve anayasal güvenceler olmaksızın basit bir çoğunluk yönetimine yol açacağını öne sürerek, tüm siyasi partilerin uzlaşıyla yeni bir anayasa üzerinde anlaşacakları ve bunu referandumla onaylayacakları çok partili bir forum çağrısında bulunuyordu. Nihayetinde, bu anlaşmazlık, büyüklüklerine bakılmaksızın tüm partilerin eşit şekilde temsil edileceği çok partili bir konferansın düzenlenmesi kararıyla çözüme kavuşturuldu. Nihai anayasayı müzakere etme yetkisine sahip bir geçiş hükümeti seçilecekti. Müzakereler için düzenlenen bu ilk çok partili konferans Demokratik Güney Afrika Kongresi (CODESA) formatında gerçekleşti.

DEMOKRATİK GÜNEY AFRİKA KONGRESİ (CODESA) İÇİN HAZIRLIK

Kasım 1991 sonunda, CODESA'nın yapısını ve çalışma yöntemlerini belirlemek üzere, iki kıdemli yargıcın başkanlığında, çoğu siyasi partinin ve kabile bölgesi hükümetlerinin katıldığı bir Tüm Taraflar Hazırlık Toplantısı düzenlendi. Katılımcılar, kongrenin gündemi, kongreye destek sağlayacak bir yürütme komitesinin oluşturulması ve davet edilecek uluslararası gözlemcilerin (Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği Örgütü, Bağılantısız Ülkeler Hareketi, İngiliz Milletler Topluluğu ve Avrupa Topluluğu) hangileri olacağı konularında anlaşmaya vardılar. Ayrıca kongrede anayasal ilkelerin, anayasa yapım sürecinin ve geçiş düzenlemelerinin tartışılması kararlaştırıldı.

YETERLİ MUTABAKAT İLKESİ

Genel kural olarak, kararlar oybirliği ile alınırdı; ancak bu sağlanamadığında "yeterli mutabakat" yöntemi devreye girecekti: Oybirliği aranacak, fakat sağlanamazsa, Planlama Komitesi üyeleri müzakerelerin devam edip edemeyeceği konusunda yeterli mutabakatın olup olmadığına karar vereceklerdi. Ancak uygulamada, yeterli mutabakat genellikle NP ve ANC arasındaki uzlaşma anlamına geliyordu. Çoğu küçük parti, bu iki partinin etkisiyle ikna edilebiliyordu. Resmi sürecin yanı sıra, çeşitli ikili pazarlıklar da arka planda sürdürülüyordu. Özellikle IFP ve PAC gibi bazı partiler bu ilkeye karşı çıktı ve uygulanmasını sorguladı. Yine de, bu yöntemle, aşırı partilerin baskılarına rağmen, ılımlı partiler bir anlaşmaya varmaları için teşvik edildi.

CODESA I: KATILIMCILAR VE SÜREÇ

İlk Demokratik Güney Afrika Kongresi (CODESA) genel kurulu 20 Aralık 1991 tarihinde 19 katılımcı taraftan gelen 238 delege ve yaklaşık 1.000 uluslararası gözlemcinin katılımıyla gerçekleştirildi. CODESA'ya katılan taraflar şunlardı: Hükümet, Ulusal Parti (hükümetle aynı görüşlere sahip olsa da kendisini hükümetten ayrı olarak temsil ediyordu), ANC, IFP (Buthelezi oturumları şahsen boykot ediyordu), Güney Afrika Komünist Partisi (SACP), Demokratik Parti, Dikwankwetla Partisi, Inyandza Ulusal Hareketi, Intando Yesizwe Partisi, İşçi Partisi, Transvaal ve Natal Hint Kongresi, Ulusal Halk Partisi, Dayanışma, Birleşik Halk Cephesi, Ximoko İlerici Partisi; ve Transkei, Bophuthatswana, Venda ve Ciskei kabile bölgesi hükümetleri. Çoğu siyasi parti katılırken, hem aşırı soldan (PAC ve AZAPO gibi) hem de aşırı sağdan (CP ve Herstigte Nasionale Partisi gibi) bazı örgütler katılmayı reddetti. Güney Afrika Sendikalar Kongresi (COSATU), CODESA'ya katılmak için başvurmuş ancak reddedilmiştir.

Müzakereleri yönlendirecek temel ilkeleri içeren bir Niyet Beyannamesi delegeler tarafından kabul edildi. Buna göre, diğer hususların yanı sıra aşağıdaki hususlarda mutabık kalındı:

- Güney Afrika birleşik, demokratik, ırk ayrımı yapmayan ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir devlet olacaktır;
- Anayasa, bağımsız, ırk ayrımı yapmayan ve tarafsız bir yargı tarafından korunan en üst yasa olacaktır;
- Ülkede çok partili bir demokrasi olacak; siyasi parti kurma ve partilere katılma hakkı tanınacaktır. Ayrıca, her yetişkin vatandaşın sahip olduğu evrensel oy kullanma hakkına dayalı düzenli seçimler yapılacak ve bu seçimler nispi temsil sistemiyle gerçekleştirilecektir;
- Tüm vatandaşlar, yerleşik ve yargı yoluyla güvence altına alınmış bir Haklar Bildirgesi tarafından korunacaktır. Bu bildirge, din, ifade ve toplanma özgürlükleri de dahil olmak üzere, evrensel olarak kabul edilen insan hakları, özgürlükler ve sivil hakları kapsayacaktır. Ayrıca, hukuk sistemi herkesin hukuk önünde eşitliğini güvence altına alacaktır.

YAPILAR

İlk genel kurul sırasında, ana konular üzerinde çalışacak beş çalışma grubu kuruldu ve süreci denetleyecek bir Yönetim Komitesi oluşturuldu. Ayrıca, Mart 1992'de ikinci bir genel kurul oturumunun düzenlenmesi planlandı. Her bir taraf Yönetim Komitesinde bir delege ve bir danışmanla temsil edildi. Yönetim Komitesi'nin çalışmalarına, CBM ve Anayasa Hazırlık Departmanı tarafından sağlanan idari personel, bir sekreteryaya ve Günlük Yönetim Komitesi destek verdi. Belirli konuları ele almak üzere çeşitli alt komiteler oluşturuldu. Bunlardan birincisi geleneksel liderlerin ve katılım talep eden diğer kişilerin temsil edilmesi konusunu, ikincisi ise toplumsal cinsiyet meselelerini ele almaktaydı.

Her çalışma grubuna her bir taraf iki delege ve iki danışman atadı. Aşağıda belirtilen konuları ele almak üzere toplam beş çalışma grubu kuruldu: (a) Serbest siyasi faaliyet için uygun bir ortamın yaratılması; (b) anayasal ilkeler; (c) geçiş sürecine dair düzenlemeler; (d) 'bağımsız kabile bölgeleri' devletlerinin geleceği; (e) zaman çerçevesi ve uygulama. Çalışma grupları haftada iki kez toplanmaktaydı. Gündem ve çalışma programının yönetimini her grubun yürütme komitesi üstlenmekteydi. Gruplar tarafından hazırlanan ara raporlar Yönetim Komitesi'ne sunulmakta, bu komite de kabul edilen önerileri CODESA genel kuruluna

onay ve kabul için sunmaktaydı. CODESA kısa sürede siyasi tartışmalar için önemli bir forum haline gelmiş ve müzakereciler zamanla güçlü ilişkiler kurmuşlardır.

DEMOKRATİK GÜNEY AFRİKA KONGRESİ (CODESA) II VE ÇÖKÜŞÜ

CODESA süreci aşağıda belirtilen nedenlerden ötürü eleştirilmiştir: Halk, CODESA'nın çalışma gruplarına anayasal ilkelerle ilgili görüşlerini sunmak için davet edilmiş olsa da halkı bilgilendirmek için herhangi bir çaba gösterilmemiş ve kilit konularda etkili paydaşlarla istişareler yapılmamıştı. Şeffaflık eksikliği sonradan bazı delegeler tarafından eleştirilmiş ve müzakereler medyaya açılmadan çökmüştü. Çalışma grupları aracılığıyla uyumlu bir anlaşma paketi oluşturmanın zorlukları da dile getirilmişti. Bunun bir başka sonucu da bir gruptaki başarının veya başka bir grupta yaşanan başarısızlığın tüm süreci zora sokmasıydı, çünkü çıkmazları aşmak için herhangi bir mekanizma geliştirilmemişti.

Bu görüşmelerin formatıyla ilgili de bazı sorunlar yaşandı. Her bir çalışma grubu yaklaşık 80 kişiden oluşuyordu ve her bir taraf kendi pozisyonunu her konuda yazılı ve sözlü olarak sunuyordu. Bu durum, süreci sıkıcı ve aşırı uzun hale getiriyordu. Ayrıca, bu sistem, verimsiz sonuçlar doğuran pozisyon pazarlıklarının yapılmasını da teşvik ediyordu. Yönetim Komitesinde tüm taraflar temsil edilse de, uzlaşma arayışı teşvik edilmiyordu.

Mart 1992'ye gelindiğinde çalışma gruplarında hiçbir ilerleme kaydedilmemişti. Muhafazakârlar NP'yi beyaz seçmenleri yeterince temsil etmemekle eleştirince, De Klerk beyaz toplumun müzakerelere verdiği desteğin düzeyini belirlemek için bir referandum düzenledi. Sonuç NP için ezici bir başarıydı ve beyaz toplumun müzakere edilmiş bir çözümü desteklediğini teyit ediyordu. Konumunu güçlendiren NP, ANC'nin geçici yönetim kurma çabalarına karşı koymak için sürece kararlı bir şekilde geri döndü. Bu arada, bir sonraki aşama için anlaşmaların onaylanması amacıyla 15-16 Mayıs tarihlerinde gerçekleşecek ikinci bir genel kurul oturumu planlanmıştı.

Ancak geçici yönetim düzenlemeleri ve siyasi yapının oluşturulmasına yönelik ilkeler konusunda taraflar arasında bir uzlaşmaya varılamadı. İlkesel olarak, geçici bir hükümetin kurulması ve geçici bir anayasanın bir meclis tarafından hazırlanması konusunda mutabakata varıldı. Yine de, anayasanın kabulü için gereken oy sayısı ve ilave bir meclisin gerekli veya faydalı olup olmayacağı konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıktı. ANC geçici anayasa yürürlüğe girdikten sonra kalıcı bir anayasanın hazırlanamayacağından endişe ediyordu. NP ise yeni yapı içinde siyasi bir aktör olarak varlığını sürdürebilmek için kendisine etkili bir veto hakkı tanıyacak bir sistem arayışı içindeydi.

Ancak genel kurul öncesinde anayasal ilkelere ilişkin 2. Çalışma Grubu çıkmaza girerken, 1., 3. ve 5. Çalışma Grupları anlaşmaya vardı. Genel kurul toplantısı, televizyon kameralarının ve gazetecilerin varlığına rağmen müzakereciler arasında yaşanan gerginliklerle gölgelendi. Nihayetinde, 2. Çalışma Grubu'nun bir anlaşmaya varamaması nedeniyle ileride başka bir genel kurulun yapılması üzerinde uzlaşıldı.

PERDE ARASI

Kitlesel Eyleme Dönüş

CODESA II'nin başarısızlığa uğramasından kısa bir süre sonra, Haziran 1992'de, bugün Gauteng eyaletinde bulunan ve Siyahilerin yaşadığı bir kasaba olan Boipatong'da, IFP taraftarı olduğu düşünülen silahlı kişiler tarafından bir saldırı gerçekleşti. Bu olay, 49 kişinin ölümüne ve çok sayıda kişinin yaralanmasına neden oldu. ANC hem hükümetle ikili olarak hem de CODESA üzerinden çok taraflı tüm müzakereleri askıya aldığını duyurdu ve konunun BM Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesi için bir toplantı talep etti. Bu sırada, ANC, SACP ve (Güney Afrika Sendikalar Kongresi) COSATU'dan oluşan Üçlü İttifak 'kitlesel eylem' (yürüyüşler, boykotlar ve grevler gibi protesto eylemleri) ilan etti. Müzakerelerin askıya alınmasının ardından şiddetin devam etmesi ve yoğunlaşması üzerine, bir arabulucunun getirilmesi için çeşitli girişimler başlatıldı. Temmuz ortasında BM Güvenlik Konseyi'nde iki gün süren tartışmaların ardından Cyrus Vance, şiddeti incelemek ve müzakerelerin nasıl yeniden başlatılacağına dair önerilerde bulunmak üzere BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi olarak atandı. Ardından kısa süre içinde 50 üyeli bir BM gözlemci misyonu oluşturuldu.

İkili Kanal ve Mutabakat Metni

Demokratik Güney Afrika Kongresi (CODESA) sürecinin çökmesine rağmen, hem ANC hem de NP, müzakere edilmiş bir çözüm için oldukça fazla siyasi sermaye yatırmış olmaları sebebiyle, ileriye dönük bir yol bulma konusunda kararlıydılar. Bu nedenle, Ağustos 1992'de gizli bir diyalog sürdürmek üzere bir 'ikili kanal' kuruldu. Bu görüşmelerin ana aktörlüğünü ANC'den Cyril Ramaphosa ile NP'den Roelf Meyer üstlendi. Kaydedilen önemli ilerlemeler Mandela ile De Klerk'in 26 Eylül'de Mutabakat Metni'ni imzalamasıyla sonuca ulaştı. Mutabakat Metninde, diğer hususların yanı sıra, daha önce yürütülen çok partili müzakerelerde üzerinde mutabık kalınan ilkeler doğrultusunda bir anayasa taslağı hazırlanması ve aynı zamanda geçici parlamento işlevi görececek seçilmiş bir meclisin kurulması konusunda anlaşmaya vardılar. Taraflar, ayrıca gelecekte yürütülecek müzakerelerde, diğer taraflarla çok taraflı müzakerelere başlamadan önce konular üzerinde ikili bir anlaşmaya varacakları konusunda mutabık kaldılar. ANC ve NP ekipleri yılsonuna doğru siyasi stratejiler oluşturmak ve çalışma ilişkilerini geliştirmek amacıyla gizli toplantılar düzenledi. Daha sonra yapılan ve birbirini izleyen ikili toplantılar sonucunda, gelecekte yapılacak çok taraflı forumlara ortak katılımlarının temelini oluşturacak ortak bir müzakere pozisyonu belirlendi.

Son Tango: Çok Taraflı Müzakere Süreci (MPNP)

MÜZAKERE PLANLAMA KONFERANSI

IFP ve CP anlaşmanın ilkelerini protesto ederek reddettiler ve bazı kabile bölgesi hükümetleri ve Afrikan partileri ile bir araya gelerek Endişeli Güney Afrikalılar Grubu'nu (COSAG) kurdular. Ancak, çok taraflı forumlara katılmamanın sonuç üzerindeki etkilerini asgari düzeye indireceğini fark eden COSAG üyeleri, Ocak 1993'te yeni müzakere sürecinin kendilerine danışılarak tasarlanması şartıyla çok taraflı müzakerelere dönme kararı aldılar.

COSAG, CODESA ya da bu isimle anılan herhangi bir sürecin sürdürülmesine karşı çıktı. Müzakere sürecinde daha fazla kapsayıcılığın sağlanması amacıyla konferansın adı Müzakere Planlama Konferansı olarak değiştirildi. Mart ayı başında gerçekleşen Müzakere Planlama Konferansı, siyasi partilere müzakere sürecini yeniden canlandırma ve CODESA'ya yönelik bazı itirazları ele alma fırsatı sundu. Ayrıca, CODESA'da üzerinde mutabık kalınan ilkelerin sadece bir rehber işlevi göreceği konusunda anlaşmaya varıldı. Konferans, 1 ve 2 Nisan 1993 tarihlerinde toplanmak üzere Çok Taraflı Müzakere Süreci (MPNP) adında yeni bir müzakere forumunun kurulmasına karar verdi.

ÇOK TARAFLI MÜZAKERE SÜRECİ

Katılımcılar, Yapılar ve Sürece Getirilen Yenilikler

Başlangıçta MPNP - hükümet, siyasi gruplar, kabile bölgesi hükümetleri ve geleneksel liderler de dahil olmak üzere 26 tarafın katılımıyla olabildiğince kapsayıcıydı. PAC, CP ve Volksunie ilk kez müzakerelerde yer aldı; sadece aşırı sol AZAPO ve AWB gibi bazı aşırı Afrikan partileri katılmadı. Tahmini destek düzeylerine bakılmaksızın, 26 siyasi grubun tamamı müzakerelere eşit temelde katıldı.

Anlaşmalar, sürecin merkezinde yer alan bir Müzakere Konseyi tarafından müzakere edilmekteydi. Bu konsey Nisan ayından Kasım ayına kadar neredeyse aralıksız olarak haftada üç veya dört gün toplanmaktaydı. Yeterli uzlaşıya varılmasının ardından, Müzakere Konseyi, tavsiyelerini 26 tarafı temsil eden ve 208 üyeden oluşan Genel Kurul'un onayına sunuyordu. Müzakere Konseyi'nde her bir tarafın en az biri kadın olmak üzere iki delegesi ve iki danışmanı vardı. Sürecin ilk halinde, Genel Kurul ile Konsey arasında bir Müzakere Forumu'nun yer alması öngörülmüştü, ancak zaman içinde Konsey bu sorumlulukları üstlendi.

Müzakere Konseyi, farklı siyasi partilerden gelen 10 üyeden oluşan ve başkanlığını dönüşümlü olarak yürüten Planlama Komitesi'nden raporlar almaktaydı. Yargıçlar artık sürece dahil değildi. Bu üyeler, öncelikle partiler arası iyi bir çalışma yürütebilme konusundaki kişisel yetenekleri temelinde atanmışlardı. Görevleri diyalog sürecini yönetmek ve sürecin verimliliğini sağlamaktı. Önemli konularda herhangi bir karar alma yetkileri yoktu, ancak izlenecek süreç hakkında tavsiyelerde bulunmaları ve olası çıkmazları öngörüp önlem almaları gerekiyordu.

Teknik Komiteler de Müzakere Konseyi tarafından yoğun olarak kullanıldı. Bu komiteler, tüm siyasi partilerin güvenini kazanmış, tarafsız uzmanlardan oluşuyordu. Uzlaşmaya varma ve çıkmazları aşma yöntemleri bulmaya çalıştılar. Taraflar görüşlerini sözlü olarak sunmak yerine yazılı olarak sundular ve bu görüşler Teknik Komiteler tarafından değerlendirilerek genellikle uzlaşma önerilen ve önerilerin genellikle pozisyonlar yerine çıkarlara dayandırıldığı raporlar halinde derlendi. Planlama Komitesi, bu raporları değerlendirdi ve Müzakere Konseyi'nin değerlendirmesi için kararlar hazırladı. Müzakere Konseyi, tekliflerin topluca tartışıldığı 'tek metin' yaklaşımını benimsedi. Teknik Komitelerin bir uzlaşmaya varamaması durumunda ya Planlama Komitesi ya da politikacılar ve teknik uzmanlardan oluşan geçici (ad hoc) bir görev grubu sorunu çözüyordu.

CBM sürece bağımsız bir sekreteryaya ve idari destek sağladı. CBM, nitelikli bir ekip tarafından yönetilmiş ve bu ekibin sorumlulukları idari görevlerin çok ötesine uzanmıştır. Planlama Komitesi ile yakın işbirliği yapmış ve sürecin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir.

Kapsayıcılık, Kamuoyunun Sahiplenmesi, Şeffaflık ve Medya

Bu forumların medyada yer alma oranı zamanla artmış ve dolayısıyla müzakereler kamuoyu için daha erişilebilir hale gelmiştir. Halkla istişare yoluyla birçok siyasi parti kendi seçmenlerini dolaylı olarak müzakere sürecine dahil ederek bu süreçleri daha kapsayıcı ve şeffaf hale getirmiştir. Geniş bir konu yelpazesi, teknik komitelere halktan gelen önerilere açık durumdaydı. Bu girişimler, yeni devlet yapılarına meşruiyet sağlanmasının yanı sıra sürecin kamuoyu tarafından sahiplenilmesi duygusuna da büyük katkıda bulunmuştur. Ayrıca Güney Afrika'nın daha önce dışlayıcı ve gizli olan siyasi kültüründe köklü bir değişime yol açan koşullar yaratmıştır.

Seçimlere Giden Yol

Haziran 1993'te Müzakere Konseyi'nin 27-29 Nisan 1994 tarihlerinde seçim yapılmasına karar vermesiyle geri dönüşü olmayan bir aşamaya gelinmişti. Bu kararın genel kurul tarafından onaylanması gerekiyordu ve bu da anayasa yapımının çerçevesi üzerinde yoğun pazarlıklara yol açtı. ANC, Endişeli Güney Afrikalılar Grubu'nu (COSAG) süreçte tutabilmek adına bir taviz olarak, yeni devletin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde yapılandırılmasını ve her seviyede demokratik seçimlerle iş başına gelmiş hükümetlerin oluşturulmasını önerdi. Buna rağmen ANC ve NP, IFP'nin federal yapıya ilişkin tartışma talebini reddedince COSAG üyeleri süreçten çekildi. Öte yandan, bu çekilme ANC-NP'nin prosedürel ittifakını güçlendirdi çünkü artık başarılı olma ihtimali daha yüksekti.

Çok Taraflı Müzakere Süreci (MPNP) üyeleri Temmuz ve Ağustos ayları boyunca, çeşitli geçici anayasa tasarımları ve Geçici Yürütme Konseyi'nin yapısı üzerinde yoğun müzakereler yürüttü. Bu Konsey, geçiş sürecinde merkezi yönetim makamı olarak görev yapacaktı. Temel amacı, adil ve özgür seçimlerin yapılmasının sağlanmasıydı. Seçilecek kurucu meclisin, üzerinde mutabık kalınan ilkeler doğrultusunda anayasa taslağını hazırlaması konusunda anlaşmaya varıldı. Ayrıca, hem geçici hem de nihai anayasada bir Haklar Bildirgesi bulunacaktı.

18 Kasım 1993 tarihinde MPNP genel kurulu, Güney Afrika'nın demokratikleşme sürecinin temeli haline gelen, bir seçim kanununu ve geçiş dönemi kurumlarını kuran ve tartışılmaz anayasal ilkelerini belirleyen geçici anayasayı da içeren kapsamlı bir paket anlaşmayı kabul etti. Bir sonraki adım Güney Afrika'da ilk demokratik seçimlerin yapılmasıydı.

SÜREÇTE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Tüm süreç boyunca şiddet ve şiddet tehditleri sürekli olarak devam etti. Nisan 1993'te MPNP'nin (Çok Taraflı Müzakere Süreci) başlamasını takip eden haftalarda, popüler SACP genel sekreteri Chris Hani bir suikast sonucu öldürüldü. Mandela, cinayetin müzakere sürecini baltalamayı amaçladığının anlaşılması üzerine kargaşanın içinde halka sükûnet çağrısında bulundu. Bunun üzerine, ANC ve NP liderleri bir anlaşmaya varmanın aciliyetini kavradılar. Müzakere Konseyi, şiddetin acilen azaltılması gerektiğini vurgulayan ve geçişi hızlandırmayı amaçlayan yeni bir Niyet Beyannamesi'ni kabul etti. Ayrıca, birkaç yüz beyaz paramiliter Haziran ayı sonlarında Dünya Ticaret Merkezi'ndeki müzakere mekanlarını işgal etti. Ancak bu olay daha çok faillerin imajını zedelemeye yaradı. Genel Kurul seçim tarihini onayladığında ülke genelinde şiddet olayları patlak verdi. Ancak bu durum, esasen ılımlı partilerin müzakere sürecine olan bağlılıklarını daha da pekiştirdi.

Endişeli Güney Afrikalılar Grubu (COSAG) Ekim 1993'te dağıldı, ancak kısa bir süre sonra Afrikan Volksfront, IFP, Ciskei ve Bophuthatswana kabile bölgesi hükümetleri ve CP'den oluşan Özgürlük İttifakı adı altında yeniden toplandı. Bu grupların seçimlerde temsil edilmemeleri durumunda, geçiş sürecini ve anayasa taslak sürecini sekteye uğratmalarından korkuluyordu. Dolayısıyla, ANC ve NP, Özgürlük İttifakı ve PAC ile anlaşma sağlamak için pek çok girişimde bulundu. Temmuz 1993'e kadar PAC'ın silahlı kanadı (APLA) silahlı mücadeleye devam etti. İlk etapta CODESA'ya katılmayı ve Ulusal Barış Anlaşmasını imzalamayı reddetmişlerdi. Ancak çekincelerine rağmen Çok Taraflı Müzakere Sürecine (MPNP) katıldılar ve nihayetinde seçimlere girerek Anayasa Meclisi'nde yerlerini aldılar.

Öte yandan, IFP ile ANC arasında düşük seviyeli bir iç savaş yaşanmaktaydı. Aslında, IFP, 1993 yılında federal bir yapı öngören anayasayı ayrılıkçı bir tehdit olarak öne sürmüştü. Buthelezi, hoşnutsuz olduğunda süreçten çekilmeyi adet haline getirmişti. 1994 yılının ilk aylarında, Nisan seçimlerini boykot etmelerini önlemek amacıyla IFP ile birkaç ikili toplantı gerçekleştirildi. Henry Kissinger ve Lord Carrington liderliğindeki bir ekipten oluşan uluslararası arabulucular ilk kez bu aşamada devreye girdi. IFP, arabuluculuk sonuçlanıncaya kadar seçimlerin ertelenmesini talep etti, ancak bu talep ANC tarafından reddedildi. CBM yardımıyla, arabulucu ekibin bir üyesi olan Kenyalı akademisyen Washington Okumu, IFP, ANC ve NP arasında bir anlaşma sağladı. Anlaşmanın ana hatları arasında IFP'nin seçimlere katılımı, Zulu Krallığı'nın tanınması ve Zulu Kralı ile ilgili çözüm bekleyen sorunların uluslararası arabuluculukla ele alınması yer aldı. Ancak, çözülmemiş meseleler için uluslararası arabuluculuğa başvurulacağına dair verilen söz yerine getirilmedi ve Buthelezi hayal kırıklığına uğradı. Sonuç olarak IFP, anayasa yazım sürecinden çekildi ve IFP ile ANC arasındaki gerginlikler, 1996'da bir barış anlaşması sağlanana kadar sürdü.

Diğer taraftan, Mayıs 1993'te General Constand Viljoen liderliğinde kurulan Afrikan Volksfront, sadece Afrikanlar için bir devlet olan "Volkstaat" yaratmayı hedefliyordu. Parti, bünyesinde kıdemli ve çok popüler eski ordu generalleri ile birlikte 50.000 eski asker olduğunu iddia ediyordu. MPNP'nin Afrikan "Volkstaat" taleplerini reddetmesi üzerine hayal kırıklığına uğrayıp süreçten çekildiler. Sağcı güçlerin harekete geçirerek iç savaşa yol açacağı yönünde korkular oluştu. Ancak Viljoen, beyazların üstünlüğünü savunan AWB'nin bölgeyi işgal girişiminin aşağılanmayla sonuçlandığı 1994 Bophuthatswana krizinden sonra askeri bir yol izlememe kararı aldı. Viljoen, bu olaydan kısa bir süre sonra uzlaşılamayan farklılıkları gerekçe göstererek Afrikan Volksfront'un eş liderliğinden istifa etti ve daha sonra Özgürlük Cephesi'nin bir siyasi parti olarak resmi kaydını gerçekleştirdi. ANC ile yaptığı müzakereler sonucunda, tüm Güney Afrika toplulukları için kendi kaderini tayin etme hakkının anayasal ilkeler arasına dahil edilmesini başardı.

Böylece Özgürlük Cephesi seçimlere katıldı. Sonuç olarak 27-29 Nisan 1994 tarihlerinde yapılan seçimlere tüm büyük siyasi partiler katılmıştı.

SEÇİMLER

Seçimler, 27-29 Nisan 1994 tarihlerinde Çok Partili Müzakere Sürecinde (MPNP) nihai hale getirilen geçici anayasa temelinde gerçekleştirildi. Bazı küçük anlaşmazlıklar ve teknik zorlukların yaşanmasının yanı sıra sonuçların doğruluğuna ilişkin endişelerin olmasına rağmen seçimlere katılım oranı oldukça yüksekti ve seçimler sorunsuz bir şekilde gerçekleşti. Mandela başkan olarak seçilirken, seçmenlerin %62,6'sı ANC'yi, %20,4'ü NP'yi, %10,5'i IFP'yi ve %2'si Özgürlük Cephesi'ni destekledi. Bu sonuçlar temelinde, ANC, NP ve IFP ile birlikte Ulusal Birlik Hükümeti'ni kurdu. Bu olay, ülke tarihinde dönüm noktası olarak görüldü; siyahi toplumun tam siyasi katılımı nihayet sağlanmış oldu.

Anayasa taslağının hazırlanması

Parlamentonun her iki kanadından ve yedi siyasi partinin temsilcilerden oluşan Anayasa Meclisi, Güney Afrika'nın anayasasını iki yıllık bir zaman dilimi içinde hazırlamakla sorumluydu. Süreç, kapsayıcılık, erişilebilirlik ve şeffaflık üzerine kurulmuş, yazılı başvurular, sözlü beyanlar ve çevrimiçi geri bildirimlerle halkın geniş katılımı teşvik edilmiştir.

ANAYASA MECLİSİ

Yeni seçilen Parlamentonun her iki kanadı, Ulusal Meclis ve Senato, Anayasa Meclisi'ni oluşturmuştu. 7 siyasi parti, seçimlerde aldıkları oy oranına göre toplam 490 üye ile temsil edilmişti. Anayasanın iki yıl içinde tamamlanması gerektiğinden, gecikmeleri önlemek amacıyla çıkmazları aşmaya yönelik çeşitli önlemler alındı. Yeni anayasanın kabul edilebilmesi için MPNP'de kabul edilen 34 ilkeye uygun olması ve üçte iki çoğunlukla onaylanması gerekiyordu. Aksi takdirde, Meclis tarafından basit çoğunlukla onaylaması ve ardından ulusal bir referandumda %60 oranında kabul oyu alması gerekiyordu. Anayasa Mahkemesi, Anayasa Meclisi tarafından kabul edilen metnin bu ilkelere uygunluğunu denetleyecekti. Süreç boyunca sağlanan uzlaşma düzeyi dikkat çekiciydi. IFP'nin süreçten çekilmesine rağmen, Anayasa Meclisi nihai metni 11 Ekim 1996 tarihinde ezici bir çoğunlukla onayladı.

Yapılar

Anayasa Meclisi tarafından 44 üyeden oluşan bir Anayasa Komitesi kuruldu. Anayasa Komitesi'nin amacı müzakere ve koordinasyon için ana organ olarak hizmet etmektir ve partiler Anayasa Meclisi'ndeki sandalye sayılarıyla orantılı olarak temsil edildiler. Diğer çok partili forumlara kıyasla daha küçük bir karar alma organı olan ve sık sık toplanan Anayasa Komitesi, süreç için merkezi bir öneme sahipti. Anayasa Komitesi tarafından müzakereleri yönetmek üzere bir Yönetim Komitesi oluşturulmuş, bu komite sürecin sorunsuz işlenmesini ve belirlenen sürelerle bağlı kalınmasını sağlamıştır.

34 anayasal ilkeyi incelemek üzere her biri 30 atanmış üyeden oluşan toplamda altı tema komitesi kurulmuştur. Altı komite tarafından ele alınan konular: (a) demokratik devletin karakteri; (b) hükümetin yapısı; (c) hükümet kademeleri arasındaki ilişki; (d) temel haklar; (e) yargı ve hukuk sistemleri; ve (f) hükümet kurumları. Her tema komitesi, üç ile dört uzmandan oluşan bir teknik komitenin yanı sıra belirli konuları incelemek üzere oluşturulan çeşitli geçici uzman komiteleri tarafından desteklenmiştir. Tema komiteleri tüm paydaşların görüş ve önerilerini alarak sürecin kapsayıcılığını artırmış ve Anayasa Meclisi ile kamuoyu arasında temel iletişim kanalı işlevi görmüştür.

Tema komitesi ve Anayasa Komitesi'nde belirli konular üzerinde ciddi anlaşmazlıklar yaşandığında, konuya göre değişen üyelere sahip on kişilik bir alt komite kurulmuştur. Bunun yanı sıra, anlaşmazlıkları çözmek, taraflar arasında çıkan çıkmazları aşmak ve teknik danışmanlık sağlamak amacıyla, anayasa uzmanlarından oluşan bağımsız bir panel de görevlendirilmiştir.

Sürecin İlkeleri: Kapsayıcılık, Erişilebilirlik ve Şeffaflık

Anayasa Meclisi'nin çalışmalarına üç temel ilke rehberlik etmiştir: kapsayıcılık, erişilebilirlik ve şeffaflık. Sürecin kapsayıcı olabilmesi için anayasanın toplumun tüm kesimlerinin katkısıyla hazırlanması esastır. Bu nedenle, Anayasa Meclisi'nde temsil edilen siyasi partilerin yanı sıra sivil toplumun ve bireysel vatandaşların da görüşlerinin alınması sağlanmıştı. İkinci olarak, sürecin erişilebilir olması için kamuoyunu sadece görüş bildirmeye davet etmekten daha öteye geçmek ve daha aktif bir şekilde sürece dahil etmek gerekmektedir. Son olarak, Anayasa Meclisi ve ilgili yapılarının tüm toplantıları kamuya açık tutulmuş ve tüm belgeler internet üzerinden erişime sunulmuş, bu da sürecin şeffaf olmasını sağlamıştı.

Aralık 1994'te, Anayasa Meclisi'nin çalışmalarını halka duyurmak üzere bir Medya Departmanı kuruldu ve ulusal bir reklam kampanyası başlatıldı. Anayasa Meclisi, Güney Afrikalıları yazılı başvurular yapmaya, halka açık toplantılarda sözlü açıklamalarda bulunmaya veya internet üzerinden görüşlerini ifade etmeye davet etti. Yerel sivil toplum örgütleri, medyanın ulaşamayacağı topluluklara ulaşılmasına yardımcı oldu ve toplamda yaklaşık 1,7 milyon görüş alındı. Bu görüşler, anlaşmalar, ortak noktalar ve ihtilaflı konuların çözümüne yönelik önerileri de içeren raporlar halinde derlendi.

Aralık 1995 ve Ocak 1996'da anayasa taslağının dört milyondan fazla kopyası, açıklamalar ve grafiklerle birlikte dağıtıldı ve ek olarak 250.000 görüş daha alınıp işleme konuldu. Sonuç olarak, nihai anayasanın yaklaşık 7 milyon kopyası, resimli versiyonuyla birlikte 11 resmi dilin tamamında dağıtıldı. Sürece halkın katılımını teşvik eden girişimler sayesinde, halkın çoğunluğu Anayasa'nın oluşturulmasının bir parçası olma şansına sahip olduklarını hissetmiş ve bu da anayasa hazırlama sürecinin halk tarafından sahiplenilmesini artırmıştır.

Sonuç

1990'lar Güney Afrika'ya uzun süreli çatışmasını çözme konusunda istisnai bir fırsat sunmuştu; acıtan çıkmaz, harekete geçmek için uygun zamanın geldiğini gösteriyordu. Güney Afrikalı liderler, aktif bir sivil toplum ile iş birliği yaparak, apartheid devletinden demokratik bir devlete doğru geçiş sürecini adım adım inşa ettiler. Kendi kendine arabuluculuk, Güney Afrika barış sürecinin benzersiz bir özelliği olmuştur. Hem ANC hem de NP, çözüm müzakerelerinde önemli bir rol oynadı. Her iki taraf da, sürece olabildiğince çok katılımcı dahil etmekte ısrar etmişlerdir; çünkü bu, yeni siyasi sistemin istikrarını ve kabulünü sağlamak için sağlam bir temel oluşturacak ve sürecin yanı sıra nihai ürünün de ortak sahiplenilmesini teşvik edecekti. Ayrıca, küçük aktörlerin veto haklarını kullanarak çok taraflı süreci sekteye uğratmalarını önlemek amacıyla 'yeterli mutabakat' ilkesinin benimsenmesi de önemli olmuştur.

Güney Afrika'nın anayasa müzakere süreci, Demokratik Güney Afrika Konvansiyonu (CODESA) sürecinden çıkarılan derslerle Çok Partili Müzakere Sürecinde (MPNP) olgunlaşmıştı. Çok Partili Müzakere Sürecinde (MPNP) kullanılan ve kayda değer bir yöntem olan "tek metin" yaklaşımı, üçüncü taraflar ve uzmanların katkılarıyla ortak metinlerin oluşturulmasını ve tarafların farklılıklarına rağmen uzlaşmaya varmalarını sağlamıştır. Başlangıçta gizlilik içinde yürütülen süreç, zamanla şeffaflaşmış ve halkın katılımı teşvik edilmiştir. Müzakerelerde kaçınılmaz olarak bir elit grup yer almış olsa da, halkın geniş katılımını sağlamak için önemli çabalar sarf edilmiştir. En önemlisi, Anayasa, kapsayıcı bir süreç sonucunda hazırlanmış ve Güney Afrika'nın günümüzdeki sosyal, ekonomik ve siyasi zorluklarına karşın, halkın sürece ve sonuca olan sahiplenme hissi sayesinde, ülkeyi bir arada tutan bir bağ haline gelmiştir.

Bibliyografi

KİTAPLAR, DERGİLER, YAYINLAR

Barnes, C., & De Klerk, E. (2002). South Africa's multi-party constitutional negotiation process. In C. Barnes (Ed.), *Owning the process: Public participation in peacemaking* (Accord, Issue 13) (pp. 26–33). Conciliation Resources. [Source Link](#)

Charney, C. (1999). Civil Society, Political Violence, and Democratic Transitions: Business and the Peace Process in South Africa, 1990 to 1994. *Comparative Studies in Society and History*, 41(1), 182–206. [Source Link](#)

De Klerk, E. (2002). South Africa's negotiated transition: context, analysis and evaluation. In C. Barnes (Ed.), *Owning the process: Public participation in peacemaking* (Accord, Issue 13) (pp. 14–19). Conciliation Resources. [Source Link](#)

Lieberfeld, D. (2002). Evaluating the Contributions of Track-Two Diplomacy to Conflict Termination in South Africa, 1984-90. *Journal of Peace Research*, 39(3), 355–372. [Source Link](#)

Rantete, J., & Giliomee, H. (1992). Transition to Democracy through Transaction?: Bilateral Negotiations between the ANC and NP in South Africa. *African Affairs*, 91(365), 515–542. [Source Link](#)

Spies, C. (2002). South Africa's National Peace Accord: its structures and functions. In C. Barnes (Ed.), *Owning the process: Public participation in peacemaking* (Accord, Issue 13) (pp. 20–25). Conciliation Resources. [Source Link](#)

FAYDALI İNTERNET SİTELERİ

Heart of Hope - [Source Link](#) (The website is hosted by the Nelson Mandela Foundation but was compiled and authored by Pádraig O'Malley. It is the product of almost two decades of research and includes analyses, chronologies, historical documents, texts of the agreements, and interviews from the apartheid and post-apartheid eras).

We, the People South Africa - [Source Link](#) (The objective of the website is to bring the story of the making of the Constitution to one place, including archives of CODESA, MPNP, and the Constitutional Assembly).

South Africa History Online - [Source Link](#) (The website serves as a comprehensive resource for South African political history, featuring a general chronology and detailed accounts of events, along with access to many documents, videos, and images in its archives).

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerik tamamiyla Kıbrıs Diyalog Formu'nun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

CYPRUS
DIALOGUE
FORUM